

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-23-3>

УДК 330.322.2:631.1

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ, ВИЗНАЧЕННЯ ФАКТОРІВ ТА ШЛЯХІВ ЇЇ АКТИВІЗАЦІЇ

ANALYSIS OF INVESTMENT ACTIVITY IN THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE, DETERMINATION OF FACTORS AND WAYS OF ITS ACTIVATION

Ткаченко Світлана Євгенівна

кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4435-0358>

Tkachenko Svitlana

Kharkiv National Technical University of Agriculture

Стаття присвячена актуальним питанням визначення факторів та шляхів активізації інвестиційної діяльності в аграрному секторі України. У самому широкому сенсі інвестиції забезпечують механізм, необхідний для фінансування, зростання та розвитку економіки країни. Аналіз показує, що у всіх розвинених країнах сільськогосподарська галузь економіки користується державною підтримкою, оскільки вона безпосередньо впливає на продовольчу безпеку країни та її роль і місце у світовому господарстві. Щорічне обмеження державного фінансування, відсутність ефективних кредитних механізмів у сільському господарстві, жорстка та недосконала податкова політика, нарощування імпорту сільськогосподарської продукції сприяли тому, що вітчизняні сільськогосподарські товаровиробники позбулися майже всіх джерел утворення та накопичення капіталу, що, в свою чергу, негативно відбилося на функціонуванні галузей, технологічно пов'язаних із сільським господарством.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, сільське господарство, сільськогосподарська галузь, аграрний сектор.

Статья посвящена актуальным вопросам определения факторов и путей активизации инвестиционной деятельности в аграрном секторе Украины. В самом широком смысле инвестиции обеспечивают механизм, необходимый для финансирования, роста и развития экономики страны. Анализ показывает, что во всех развитых странах сельскохозяйственная отрасль экономики пользуется государственной поддержкой, поскольку она непосредственно влияет на продовольственную безопасность страны, ее роль и место в мировом хозяйстве. Ежегодное ограничение государственного финансирования, отсутствие эффективных кредитных механизмов в сельском хозяйстве, жесткая налоговая политика, наращивание импорта сельскохозяйственной продукции способствовали тому, что отечественные сельскохозяйственные товаропроизводители лишились практически всех источников формирования и накопления капитала, что, в свою очередь, негативно отразилось на функционировании отраслей, технологически связанных с сельским хозяйством.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционная деятельность, сельское хозяйство, сельскохозяйственная отрасль, аграрный сектор.

The article is devoted to topical issues of determining the factors and ways to intensify investment activities in the agricultural sector of Ukraine. In the broadest sense, investments provide a mechanism to finance growth and economic development. If the state is interested in a stable and strong economy, it should be at the legislative and executive levels to create a favorable investment climate. The analysis shows that in all developed countries, the agricultural sector of the economy enjoys public support. After all, this industry has a direct impact on food security, which in itself is a powerful political argument in the world. The sharp decline in state funding, the lack of effective and reasonable credit system in agriculture tight fiscal policy, the increase in agricultural imports contributed to domestic agricultural producers have lost all sources of generation and accumulation of capital, which in turn have a

negative impact on the industry, technology related to agriculture. Introduction of innovative resource-saving technologies, increasing the sustainability of production systems, reconstruction of irrigation systems, storage systems, electrification, combined with economic support through financial institutions, improving the investment climate in the country will promote small business in rural areas, food security. The current state of the investment climate in Ukraine foreign investors rated as unsatisfactory. Sector credit and banking services and does not show active interest in investment projects in agricultural production that in a lease underdeveloped led to a situation where the main source of investment financing are own funds of enterprises and organizations. A significant contribution to make to its investment potential factors accumulated during many years of economic activity: cultivation area infrastructure, innovation potential and intellectual potential of the population. Investment in agriculture is insufficient. High investment attractiveness of the industry is a key factor in increasing its competitiveness, ensuring high and sustainable economic growth.

Keywords: investing, investment, agriculture, agricultural industry, the agricultural sector.

Постановка проблеми. В останні часи макроекономічні показники діяльності галузі сільського господарства суттєво погіршилися. Цьому «сприяло» багато причин, основними з яких є – скорочення бюджетної підтримки сільського господарства в умовах гострого дефіциту власних коштів у більшості підприємств галузі, руйнування виробничого потенціалу, високий рівень зношеності засобів виробництва, їх суттєва моральна зношеність, що не відповідає викликам сьогодення, погіршення соціального становища села тощо. Необхідною умовою є вирішення питань вдосконалення економічного регулювання інвестиційної діяльності в сільському господарстві з метою забезпечення формування стійкого розвитку сільськогосподарського виробництва, що мало б стати флагманом вітчизняної економіки і основним джерелом формування доходної частини бюджету країни й запорукою високого рівня життя сільськогосподарських виробників. Сучасна аграрна політика України не зробила належного позитивного впливу на забезпечення збалансованого та сталого функціонування галузі, на розвиток інвестиційної діяльності, впровадження новітніх технологій та засобів виробництва, що негативно відбилося на відтворювальному процесі в галузях сільського господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню окремих аспектів інвестиційної діяльності присвячено праці багатьох учених, серед яких: І.М. Назаренко, В.В. Готра, Д. Черваньов, П. М.Макаренко, І.С. Івахненко, В. Ільчук, Н.П. Резнік, Т. Шпомер, О.В. Шубравська та ін. [1–7; 9]. Ці автори здійснили вагомий внесок у розвиток теоретичних та прикладних питань в галузі інвестиційної діяльності в аграрній сфері. Разом з тим недостатньо досліджені в науковій літературі питання, пов'язані з повноцінним ресурсним забезпеченням при переході до економічного зростання, інноваційного типу розвитку агропромислового сектору;

з комплексною взаємодією всіх підсистем організаційно-економічного механізму інвестиційної діяльності. Низька інвестиційна активність в сільському господарстві обумовлює необхідність вдосконалення сформованих і формування нових механізмів залучення інвестицій в аграрний сектор, тому виявлення проблем залучення інвестицій та пошук факторів і шляхів активізації їх здійснення потребують уважного розгляду.

Інвестиційно-інноваційний розвиток сільського господарства – це глибокий активний процес, в якому завдання результативного споживання фінансових ресурсів, залучення додаткових джерел фінансування, пошук потенційних інвесторів взаємопов'язані з генеруванням нових знань та ідей, технологічним освоєнням нових наукових відкриттів, винаходів і розробок; впровадженням нововведень, вибором найкращих сучасних форм організації і управління виробництвом.

В даний час для організацій сільського господарства як системи, яка має свою специфіку, що має прояв у безпосередній залежності від природно-кліматичних умов, сезонності і характеристиках технологічного процесу, особливої актуальності набувають питання пошуку джерел залучення інвестицій, використання інвестиційних ресурсів для поживлення інноваційної активності в сільськогосподарських підприємствах, що сприятиме відновленню відтворювального процесу в сільському господарстві.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Практика показала, що сукупність чинників інвестиційної динаміки велика і різноманітна і вплив кожного з них на інвестиційну діяльність не однозначний. Це результат слабкої вивченості питань теорії та методології інвестування аграрного сектору, відсутності науково обґрунтованої стратегії інвестиційного розвитку агропромислового виробництва, що враховує особливості функ-

ціонування господарюючих суб'єктів в сфері аграрного сектору в сучасних ринкових умовах України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розгляд теоретичних аспектів інвестиційної діяльності, визначення сучасного рівня активності інвестиційної діяльності у сільському господарстві України та визначення факторів і шляхів її активізації.

Актуальність досліджень з даної теми обумовлена також особливою значущістю розробки конкретних шляхів стабілізації та підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств, пошуку альтернативних напрямків раціонального розвитку й активізації інвестиційної діяльності як важливої складової економічного механізму сільського господарства. Особливої значущості набуває дослідження економічної суті процесу розвитку інвестиційної діяльності з урахуванням ринкової орієнтації. Окрім того, ухвалення закону про ринок землі, що має на меті продаж українських земель сільськогосподарського призначення, викликає підвищену зацікавленість до вивчення даного питання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інвестиції – це об'єкти цивільних прав, що мають грошову оцінку, призначені для внесення в будь-який об'єкт діяльності, що не носить протиправного характеру і мають за мету отримання позитивного соціального ефекту [3, с. 12–14].

Інвестиційна привабливість є одним з найактуальніших і часто використовуваних в економіці понять сьогодні. Привабливим, тобто вигідним з точки зору вкладення інвестицій, може бути не тільки проєкт або підприємство, але й будь-яка галузь.

Висока інвестиційна привабливість галузі є ключовим фактором підвищення її конкурентоспроможності, забезпечення високих і стійких темпів економічного зростання

Завдяки чіткому механізму здійснення інвестування, аграрний сектор економіки має можливість стати на шлях сталого розвитку, що зумовлює можливість впровадження в галузь інновацій, що в свою чергу забезпечує безперервний процес оновлення технічної, технологічної та організаційної бази сільськогосподарського виробництва. Впровадження нових технологій в сільському господарстві забезпечує підвищення конкурентоспроможності продукції та й самих виробників.

Очевидним є те, що без збалансованої інвестиційної політики і механізмів науково-

технічного розвитку в галузі сільського господарства, вона не зможе отримати статус такої, що динамічно розвивається й ефективно функціонує.

Активізація інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві може здійснюватися шляхом як мобілізації внутрішніх ресурсів, так і залучення іноземного капіталу. Поки сільське господарство – галузь, в якій присутня найменша кількість іноземних інвесторів, адже в порівнянні з рядом інших галузей вона є досить складною та високоризикованою сферою бізнесу з практично неможливим відтоком капіталу. У будь-якому випадку необхідний сприятливий інвестиційний клімат, при якому внутрішні ресурси АПК будуть мобілізовані і ефективно вкладені в агропромислове виробництво [1–3].

У табл. 1 представлено аналіз та динаміку капітальних інвестицій в економіку України та визначено рівень інвестиційної активності у сільському господарстві. З проведеного аналізу можемо зробити висновок про те, що спостерігається позитивна динаміка капітальних інвестицій в економіку України в цілому, починаючи з 2010 р., оскільки спостерігається досить високий приріст інвестицій майже кожного наступного року. Але частка капітальних вкладень у сфері сільського господарства має, на жаль, тенденцію до щорічного скорочення, особливо воно спостерігається у 2019 році у порівнянні з 2018 роком, більш, ніж на 17%.

Зниження активності інвестиційної діяльності сільського господарства пояснюється нестабільними факторами макроекономічного та політичного стану країни, початком глобальної світової економічної кризи, обмеженням купівельної спроможності населення, девальвацією національної валюти, низькими показниками ефективності діяльності аграрного сектору. Слід зазначити, що інвестування на тому рівні, що здійснюється (у середньому близько 10% від загальної суми капітальних інвестицій) є досить низьким, оскільки аграрний сектор має високий потенціал розвитку та значну потенційну інвестиційну привабливість.

Основними факторами, що негативно впливають на активність вітчизняних та іноземних інвесторів стосовно аграрного сектору України, на наш погляд є такі:

- нестабільність і невизначеність законодавства в сфері аграрного сектору, невизначеність у питаннях власності, особливо на природні ресурси;
- девальвація національної валюти;

Таблиця 1

Динаміка капітальних інвестицій в економіку України за період 2010–2019 рр.

Показник	2010	2015	2016	2017	2018	2019
Капітальні інвестиції в економіку, млн. грн.	180575,4	273116,3	359216,2	448461,5	578726,5	584448,6
Темп приросту інвестицій в економіку, %	-	151,1	131,4	124,7	129,1	115,6
Капітальні інвестиції в сільське господарство, млн грн	10817,8	29309,8	49660,1	63400,7	65059,5	55254,1
Питома вага інвестицій у сільське господарство, %	6,0	10,6	13,8	14,0	11,3	9,4
Темп приросту інвестицій у сільське господарство, %	-	270,8	169,5	127,6	102,7	85,0

Джерело: сформовано автором на основі [10]

– низька платоспроможність населення та державних підприємств;

- високі відсоткові ставки за кредитами;
- недосконала податкова система держави, що має тенденцію до частих змін;
- відсутність ринкових механізмів, що ефективно регулюють цінові відносини між головними суб'єктами сільськогосподарського ринку;
- зниження прибутків вітчизняних виробників через щорічне збільшення імпорту сільськогосподарської продукції в Україні;
- незавершеність процесів інституційних перетворень у сільському господарстві;
- низький рівень захищеності інвестицій та прав інвесторів;
- низький рівень державної підтримки сільськогосподарських виробників тощо.

За стійкого переконання ФАО (продовольчої сільськогосподарської організації ООН), інвестування в розвиток сільського господарства, переважно дрібних фермерів, малих підприємств здатне перетворити сільське господарство на динамічний сектор економіки, що має безпосередній вплив на скорочення рівня бідності [7; 8]. Досягнення успіху та зростання продуктивності в сільському господарстві повинне супроводжуватися збільшенням обсягу інвестицій у розвиток місцевих і регіональних ринків, а також комплексним та істотним коригуванням існуючих нині неефективних торгових практик.

Впровадження інноваційних ресурсозберігаючих технологій, підвищення стійкості виробничих систем, реконструкція зрошувальних систем, систем зберігання, електрифікації в комплексі з економічною підтримкою через фінансово-кредитні інститути, покращення інвестиційного клімату у державі сприятимуть розвитку малого підприємництва на селі, вирішенню проблеми продовольчої безпеки.

На наш погляд, ефективною запроваджується в країні інвестиційна діяльність в аграрному секторі, може стати лише завдяки наступним чинникам:

- послідовній децентралізації інвестиційного процесу;
- збільшенню частки власних коштів підприємств у загальному обсязі капітальних вкладень;
- підвищенню ролі амортизаційних відрахувань як одного з джерел фінансування інвестицій;
- охопленню інноваційним процесом всього технологічного ланцюга аграрного сектору (підготовка – виробництво – реалізація продукції) з необхідністю ведення єдиної бази даних;
- посиленню державного контролю над цільовим витрачанням коштів державного бюджету, вкладених у інвестиції;
- розширенню практики страхування і гарантування інвестиційних проектів;
- обліку сезонних факторів та регіональних особливостей ведення сільського господарства;
- проведенню ретельного аналізу інвестиційних ризиків з метою їх хеджування або запобігання.

Малі підприємства здатні стати повноправними учасниками реалізації концепції імпортозаміщення та нарощування експорту продукції з високою доданою вартістю. Формування ефективною системи державної підтримки малого підприємництва, відродження реального сектору економіки, активного впровадження інновацій, підвищення якості життя і зайнятості населення, сприятиме виходу вітчизняної економіки на новий рівень розвитку.

Чинником, що обумовлює необхідність вдосконалення державної підтримки малого підприємництва агропродовольчого комплексу, є складність інституційного середовища, яке не

дозволяє малим формам господарювання самостійно проводити ефективну політику розвитку.

Сприяння розвитку малих підприємств сільськогосподарської спрямованості на державному рівні є запорукою розвитку вітчизняного сільського господарства, формування інноваційних продовольчих ланцюжків, поліпшення якості харчування населення, що безпосередньо впливає на здоров'я нації та демографічну ситуацію в країні [9, с. 30–32].

Досягнення продовольчої безпеки в довгостроковій перспективі потребує послідовних, комплексних, і скоординованих дій державних і ринкових інститутів. Заходи підтримки повинні не тільки відповідати нагальним потребам малих підприємств аграрного сектора, але й враховувати довгострокові наслідки їх здійснення. Вони мають бути спрямованими на доступ малих підприємств до засобів виробництва, інвестицій, інфраструктури, ринків збуту тощо [4, с. 119–122].

Активізація інвестиційної діяльності є не тільки основною умовою виведення сільського господарства з глибокої кризи, але й стає найважливішим визначальним фактором подальшого його розвитку. Інвестицій сьогодні гостро потребують практично всі сфери і галузі аграрного сектору економіки України, чи то сільське господарство, переробна промисловість, фондovиробничі галузі або житлова сфера села [5; 6]. Тому створення передумов для масового припливу інвестицій в аграрний сектор має стати найважливішим елементом стратегії державної аграрної політики на сучасному етапі.

Таким чином, досягти активізації інвестиційної діяльності сільськогосподарської галузі реально, але за умови, що вищеперераховані фактори та запропоновані шляхи втілюватимуться в життя всебічно, регулярно та комплексно.

Висновки з проведеного дослідження. Сільське господарство є однією із пріоритетних, стратегічно важливих галузей розвитку національної економіки. Однак обсяги інвес-

тицій у галузь низькі, а інвестиційний клімат є непривабливим для інвесторів. У системі заходів з розвитку аграрного сектора найважливіше значення має нарощування обсягів інвестицій. Без інвестиційних накопичень і відповідних виробничо-технічних ресурсів позитивні зрушення неможливі.

Виділено ряд латентних факторів, які обмежують інвестиційну привабливість галузі сільського господарства: висока закредитованість підприємств, низька інноваційна активність і використання застарілих технологій, неефективна організація і використання неефективних підходів до управління діяльністю сільськогосподарських підприємств та розвитку галузі в цілому. Необхідні інституційні перетворення і реформи, які будуть спрямовані: по-перше, на зміну галузевої структури за рахунок підвищення рівня технологічності агропромислового виробництва; по-друге, на зміну ролі держави в процесах функціонування і розвитку галузі (поетапна відмова від протекціонізму на користь конкуренції).

У результаті аналізу динаміки капітальних інвестицій у сільське господарство виявлено, що з кожним роком розмір інвестованих коштів збільшується, проте темпи їх зростання суттєво знизилися особливо до аграрного сектору за останні роки. Уповільнення обсягів інвестування зумовлене багатьма макроекономічними та політичними чинниками, погіршенням загального інвестиційного клімату країни, що стало наслідком негативної дії низки причин, тому для вирішення даної проблеми запропоновано шляхи щодо активізації інвестиційної діяльності в галузі.

Тільки комплексний підхід до вирішення існуючих проблем може зробити Україну світовим лідером із виробництва сільськогосподарської продукції. Тому з метою підвищення рівня інвестиційної активності у сільське господарство у нашому дослідженні запропоновано фактори та шляхи її активізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Назаренко І.М. Аналіз інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств регіонів України. *Проблеми економіки*. 2015. № 4. С. 136–143.
2. Готра В.В. Сучасний стан, фактори забезпечення та напрями активізації інвестиційної діяльності у сфері сільського господарства. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 6(168). С. 114–121.
3. Черваньов Д. Менеджмент інвестиційної діяльності підприємств : навчальний посібник. Київ : Знання-Прес, 2003. 622 с.
4. Макаренко П.М., Балахнічова Л.М. Фінансово-кредитне забезпечення розвитку підприємств АПК : монографія. Херсон : МУБІП, 2006. 163 с.
5. Ільчук В., Шпомер Т. Інноваційно-інвестиційна діяльність АПК: сучасний стан і проблеми розвитку. *Agricultural and Resource Economics*. 2017. Vol. 3. № 1. P. 108–118. URL: <http://www.are-journal.com>

6. Мезенцева Н.І., Мороз І.М. Інвестиційна діяльність в агропродовольчому виробництві України: регіональні аспекти : монографія. Київ : Обрії, 2011. 163 с.
7. Резнік Н.П. Методологічні аспекти економічної оцінки інвестиційного клімату в Україні. URL: <https://goo.gl/miUvYz>
8. Портал UCAB Український клуб аграрного бізнесу / Український клуб аграрного бізнесу. URL: <https://goo.gl/C6hU5A>
9. Шубравська О. Інноваційний розвиток аграрного сектору економіки України: теоретико-методологічний аспект. *Економіка України*. 2012. № 1. С. 27–35.
10. Статистична інформація про інвестиційну діяльність сільського господарства, лісового та рибного господарства. *Державна служба статистики України*. Київ, 2019. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

REFERENCES:

1. Nazarenko I. M. (2015) "Analyzing the investment support of agricultural enterprises in Ukrainian regions". *Problemy ekonomiky*, vol. 4, pp. 136–143.
2. Gotra V.V. (2015) Suchasnyj stan, factory zabezpechennja ta naprjamy aktyvizaciji investycijnoji dijajlnosti u sferi sil'sjkojogo ghospodarstva [The current state, factors of provision and directions of activation of investment activity in the field of agriculture]. *Current problems of the economy*, no. 6(168), pp. 114–121.
3. Chervanov D. (2003) *Menedzhment investycijnoji dijajlnosti pidprijemstv* [Management of investment activity of enterprises]. Kiev: Knowledge Press, 622 p. (in Ukrainian)
4. Makarenko P.M. and Balakhnichova L.M. (2006) *Finansovo-kredytne zabezpechennia rozvytku pidprijemstv APK* [Financial and credit support of development of enterprises of agrarian and industrial complex]. Kherson: MUBiP, 163 p.
5. Ilchuk V., Shpomer T. (2017) Innovacijno-investycijna dijajlnistj APK: suchasnyj stan i problemy rozvytku [Innovation and investment activity of AIC: current state and problems of development]. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific* (electronic journal), vol. 3, no. 1, pp. 108–118. Available at: www.are-journal.com
6. Mezentseva N.I., Frost I.M. (2011) *Investycijna dijajlnistj v aghroprodovoljchomu vyrobnyctvi Ukrajinjy: rehionaljni aspekty* [Investment activity in agrifood production in Ukraine: regional aspects]. Kyiv: VGL Obriy, 163 p. (in Ukrainian)
7. Reznik N.P. "Methodological aspects of the economic assessment of the investment climate in Ukraine". Available at: <https://goo.gl/miUvYz>
8. Ukrainian Agribusiness Club. "UCAB Portal Ukrainian Agribusiness Club". Available at: <https://goo.gl/C6hU5A>
9. Shubravska O. (2012) Innovacijnyj rozvytok aghrarnogho sektora ekonomiky Ukrajinjy: teoretikometodologichnyj aspekt [Innovative development of the agricultural sector of Ukraine: Theoretical and methodological aspects]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 1, pp. 27–35.
10. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2019) *Statystychna informacija pro investycijnu dijajlnistj sil'sjkojogo ghospodarstva, lisovogho ta rybnogho ghospodarstva* [Statistical information on investment activities of agriculture, forestry and fisheries]. Kyiv. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>